

MIZRAKLI İLMİHAL

eleştirilmiştir. Eser ilki İstanbul'da 1258 (1842) yılında olmak üzere pek çok defa basılmıştır (Özege, III, 1140). *Mızraklı İlmihal* adı ve Latin harfleri ile yayımlanan kitapların önemli bir kısmı metne bağlı kalmaya özen göstermemiş, bir kısmı ise eserin yalnız adını kullanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mızraklı İlmihal, İstanbul 1306; a.e. (haz. İsmail Kara), İstanbul 1999; Abdülaziz Bey, *Osmanlı Âdet, Merasim ve Tabirleri* (nşr. Kazım Arısan – Duygu Arısan Günay), İstanbul 1995, I, 62; Özege, *Katalog*, III, 1140; Hatice Kelpetin Arpaguş, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*, İstanbul 2001, s. 38-39; Hasan Kurt, *Cumhuriyet Dönemi İlmihal Kitaplarının İtikadi Konulara Yaklaşımı* (yüksek lisans tezi, 1998), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 66-67; Saadettin Merdin, *Mızraklı İlmihal'in İtikadi Açından Tahlihi* (yüksek lisans tezi, 1999), UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

Mİ'ÇEN
(المجن)

Eskiden Kâbe kapısı ile Rükünlîrâkî arasında bulunan çukur.

Sözlükte “karmak, yoğurmak” anlamındaki *acn* kökünden türeyen *mi'cen* (*mi'cene*) “çamur karılan, hamur yoğrulan yer” demek olup Kâbe'nin kuzeydoğu duvarının önünde Rükünlîrâkî ile Kâbe'nin kapısı arasındaki çukur bu adla anılmıştır. Bunun sebebini zikreden rivayetler arasında en güçlü olanı, Kâbe'nin inşası esnasında Hz. İsmâil'in inşaat harcını burada karmış olduğu yolundaki rivayettir (M. Ali el-Mağribî, II, 105). Ancak bunun doğruluğunu teyit edecek bir bilgi bulunmadığı gibi adlandırma da son dönemlere aittir. Eski kaynaklarda buradan “Kâbe'nin önündeki çukur” diye söz edilmektedir.

Mi'cen'in ehemmiyetiyle ilgili çok sayıda rivayetin en önemlisi, beş vakit namaz farz kılındığında Cebrâil'in Hz. Peygamber'e namazı burada kıldırması olduğunu bildiren nakildir (Fâsî, I, 354-355). Bundan dolayı buraya “musallâ Cibrîl” de denilmektedir. Diğer bir rivayete göre ise Kâbe'nin inşası sırasında Hz. İbrâhim bu yeri kendisi için makam edinmiştir. Daha sonra Resûl-i Ekrem veya bazı rivayetlere göre Hz. Ömer namaz kılanların tavafı engellemesi için bu makama Kâbe'den biraz uzağa çekmiştir (a.g.e., I, 334-335; bk. MAKÂM-ı İBRÂHİM).

Bu çukur yeni yerine alınmadan önce makâm-ı İbrâhim'in yerini gösteriyordu.

İbn Cübeyr, burasının Kâbe yıkandığı zaman suların aktığı bir çukur olarak kaldığını söylemiş, Mağribî ise bu bilgiye başka yerde rastlanmadığını belirtmiştir. İbn Cübeyr *er-Rihle*'sinde, Kâbe'nin kapısı ile Rükünlîrâkî arasında bulunan havuz biçimindeki çukurun uzunluğunu on iki, enini beş buçuk, derinliğini yaklaşık bir karış olarak, Fâsî uzunluğunu 4, enini $2\frac{1}{6}$ ve derinliğini 0,5 arşın diye kaydetmiştir (Şifâ'ü'l-ğarâm, I, 358). İbrâhim Rifat Paşa çukurun derinliğini 30 santim, enini 1,5 m. ve uzunluğunu yaklaşık 2 m. olarak vermektedir. Mi'cen, hacıların tavaf sırasında düşerek sakatlanmalarına yol açtığı için 20 Şubat 1958 tarihinde kapatılmış ve üzerine mermer döşenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ezrakî, *Ahbârü Mekke* (Melhas), I, 350-351; İbn Cübeyr, *er-Rihle*, Beyrut 1400/1980, s. 62; Fâsî, *Şifâ'ü'l-ğarâm* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1405/1985, I, 334-337, 351-358; Mir'âtü'l-Haremeyn, s. 959; İbrâhim Rifat Paşa, *Mir'âtü'l-Haremeyn*, Kahire 1344/1925, I, 267; Hüseyin Abdullah Bâselâme, *Târîhu 'imâretü'l-Mescidi'l-Harâm*, Cidde 1400/1980, s. 140 vd.; a.mlf., *Târîhu'l-Kâ'beti'l-mu'azzama*, Cidde 1402/1982, s. 186-189; M. Ali el-Mağribî, *A'lâmü'l-Hicâz fi'l-karni'r-râbi' 'aşer li'l-hicre*, Cidde 1404/1984, II, 105.

SALİM ÖĞÜT

MİCMER

(bk. BUHURDAN).

MİDHAT BAHÂRÎ

(1875-1971)

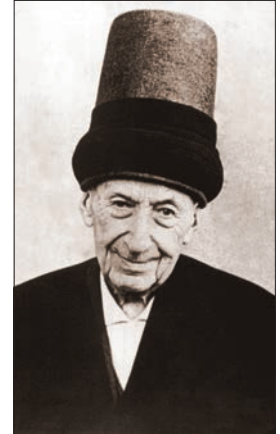
Mevlevî şeyhi, şair ve edip.

İstanbul'un Eyüp semtindeki Taşlıburun Sâdî Dergâhı'nda doğdu. Asıl adı Ahmet Midhat'tır. Bahariye Mevlevîhânesi'ne mensup olduğu ve şiirlerinde “Bahârî” mahlasını kullandığı için Midhat Bahârî diye tanınmış, soyadı kanunundan sonra Beytur soyadını almıştır. Babası Askerî mahkeme başkâtibi Kütahyalı Mehmed Nûri Efendi, annesi Sâdî Dergâhı şeyhi Süleyman Efendi'nin kızı Fatma Âliye Hanım'dır.

Midhat Bahârî babasını küçük yaşta kaybettiğinden dedesi Şeyh Süleyman Efendi'nin yanında yetişti. İlk dinî bilgileri dedesinden, Şark dilleri ve edebiyatındaki derin kültürünü aile çevresinden ve ailenin seçkin dostlarından edindi. Eyüp Dârülfeyz-i Hamîdî Mektebi'ni ve Eyüp Askerî Rüşdiyesi'ni bitirdi. İdâdî tahsilini, daha sonra Ankara defterdarı olan ve o

sırada Bitlis'te görevli bulunan ağabeyi İsmâil Zihni Bey'in yanında tamamladı. Bitlis İdâdisi'nden mezuniyetinin ardından İstanbul'da Maliye Nezâreti Kalemî'nde memuriyete başladı. İki yıl sonra Orman Meâdin ve Ziraat Umum Müdürlüğü Kalemî'ne nakledildi. Bir ara Akşehir Hatip Mektebi'nde Türkçe ve edebiyat muallimi olarak görev yaptı. Farsça'yı diğer ağabeyi Mustafa Re'fet Efendi ve Bahariye Mevlevîhânesi şeyhi Hüseyin Fahreddin Dede'den, Arapça'yı Beyazıt dersîâmlarından ve İstanbul Dârülfünunu müderrislerinden Hüseyin Avni Efendi'den öğrendi. Hüseyin Avni Efendi'nin diğer derslerine de devam ederek icâzetnâme aldı. Mehmed Said Efendi'den Arap edebiyatı, *Şahîh-i Buğârî* hâfızı olarak tanıyan Said Efendi'den *el-Câmî'u's-şahîh*'i okudu. Bu yıllarda Mehmed Said Efendi'nin kızı Fitnat Hanım'la evlendi. Hüseyin Fahreddin Dede'ye intisap ederek çile çikaran Midhat Bahârî, Eyüp Hatuniye Nakşibendî Dergâhı şeyhi Hoca Hüsameddin Efendi'den mesnevîhanlık icâzeti aldı. Tekke ve zâviyelerin kapatılmasından kısa bir süre önce Ankara Mevlevîhânesi'ndeki bir sohbet sırasında Midhat Bahârî'nin sözlerinden etkilenen Konya makam çelebisi Abdülhalim Çelebi'nin başındaki destarlı sikkayı çıkarıp ona giydirmesiyle Mevlevî şeyhliği makamına yükselmiş oldu. Dergâhlar kapandığı sırada Kasım-paşa Mevlevîhânesi mesnevîhanıydı.

Türkiye Sanayi ve Meâdin Bankası kurulunca bu bankanın haberleşme şubesi başkâtipliğine, ardından Sümerbank Alım Satım Şubesi haberleşme bölümü şefliğine getirilen Midhat Bahârî 1945 yılında emekli oldu. 1959'da açılan İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde bir buçuk yıl kadar Farsça okuttu. Rahatsızlığı sebebiyle enstitüden ayrıldıktan sonra Caddebostan'daki evinde ilmi çalışmalarına de-

Midhat Bahârî

vam etti. *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ* adlı eserini bu dönemde kaleme aldı. 11 Temmuz 1971 tarihinde vefat etti. Kabri Sahrayıcedid Mezarlığı'ndadır.

Küçük yaşta şiir yazmaya başlayan Midhat Bahârî'nin on yedi- on sekiz yaşlarından itibaren *Hazine-i Fünûn*, *Mekteb, Ma'lûmât, Terakkî, Tercümân-ı Hakikat* ve *Resimli Gazete* gibi gazete ve dergilerde şiir ve yazıları yayımlanmıştır. Midhat Bahârî, Nûrizâde Midhat, Midhat Bahârî Hüsâmî gibi imzalarla neşredilen şiir ve yazılarında Servet-i Fünûncular'ın dilini andıran ağır ve sanatlı bir Türkçe görülür. *Risâle-i Sipehsâlâr*'ı böyle bir dille tercüme etmiş, ancak daha sonra yazdığı eserlerinde daha sade bir Türkçe kullanmıştır. Ehl-i beyt ve Mevlânâ âşığı olan Midhat Bahârî'nin Mevlânâ Türbesi'nin müze olarak açılması üzerine türbeyi ziyareti sırasında söylediği "sana geldik" redifli kaside Mevlânâ'ya derinden bağlılığını göstermektedir.

Midhat Bahârî, çelebilik makamının tayin ettiği son şeyh olması dolayısıyla Mevlî çevrelerinde tanınmış ve saygı görmüştür. Mevlânâ'nın büyük bir şair ve filozof olarak tanıtılması onu rahatsız etmiş, *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ* adlı eserini birtakım yabancı fikir akımları mensuplarının onu istismar etmesini engellemek amacıyla kaleme almış, İslâm'ı bilmeden Mevlânâ'yı anlamının mümkün olmadığını vurgulamıştır. Mevlânâ'yı ve eserlerini tanıtmakla yetinmeyip onu kendi özünde yaşamış, İstanbul beyefendiliğiyle Mevlî zarafetini şahsında meczetmiş bir gönül adamı olan Midhat Bahârî, Konya isminin anılmasından bile derin heyecan duyar, yaşı doksanın üstünde olmasına rağmen *Meşnevî*'den ve *Dîvân-ı Kebîr*'den şiirler okuyup ilgili âyet ve hadislere atıfta bulunurdu. Midhat Bahârî gerçek Mevlevîler'de üç özellik bulunduğunu söyler, bunları ölüm korkusu duymama, kınanmaktan korkmama ve ileri yaşlarda bunamama şeklinde sıralardı.

Eserleri. 1. *Ravza* (İstanbul 1314). Edebiyat ve ahlâka dair bir risâledir. 2. *Güşvâr* (İstanbul 1328). Çocuklar için hazırlanmış okuma kitabıdır. 3. *Mihrâb-ı Aşk* (İstanbul, ts.). Çeşitli nazım türlerinde 120 kadar şiiri ihtiva eder. Eserin sonunda şairin şiir anlayışını açıkladığı "Şair Kimdir" başlıklı dikkate değer bir bölüm bulunmaktadır (s. 130-147). 4. *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ* (İstanbul 1965). Son dönemde yaşamış bir Mevlî ârif-

nin kaleminden çıkmış olması sebebiyle Mevlânâ ve Mevlevîliğin hakiki vechesinin anlaşılması yolunda önemli bir katkı sağlamaktadır.

Midhat Bahârî *Sünbülîstân*'ı (*Sünbülîstân Şerhi*, İstanbul 1325), Ferîdün-i Sipehsâlâr'ın *Risâle*'sini (*Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr*, İstanbul 1331), İbn Kemal'in *Risâle fi beyânî'l-vücûd*'unu (*Leâli-i Meânî*, İstanbul 1328), *Evrâd-ı Mevleviyeye*'yi (*Münâcât-i Mevlânâ*, İstanbul 1963), İbrâhim Şâhidî'nin *Gülşen-i Tevhîd*'ini (İstanbul 1967) ve Rızâ Kuli Han'ın Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr*'inden derlediği *Dîvân-ı Şemsü'l-hakâyık*'i (*Dîvân-ı Kebîr'den Seçme Şiirler*, I-III, İstanbul 1942) tercüme etmiştir. Müellifin ayrıca *Konya Halkevi Kültür Dergisi* Mevlânâ özel sayısında (1943) ve *Mevlânâ Yılığ*'ında (1963), *Mevlânâ Güldeste*'sinde (1964, 1966, 1967) Mevlânâ hakkında makaleleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 170-171; Ayten Lermioğlu, *Tasavvuf Âleminde*, İstanbul 1974, s. 169-174; Edip Sevîş, "Mevlevî Şair Mithat Bahârî Beytur ve Neyzen Şeyh Hüseyin Fahreddin Dede Efendi", 6. *Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler)*, Konya 1993, s. 83-86; H. Hüseyin Top, *Mevlevî Usûl ve Âdabı*, İstanbul 2001, s. 72; A. Nezih Galitekin, "Ahmed Midhat Bahârî Beytur", *Yedi İklim*, sy. 43, İstanbul 1993, s. 67-69; Reşat Ekrem Koçu, "Beytur (Ahmed Midhat)", *İst.A*, V, 2723-2724; Müjgan Cunbur, "Beytur Ahmet Mithat Bahârî", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, Ankara 2002, II, 260-261.

EMİN İŞİK

MİDHAT PAŞA (1822-1884)

Osmanlı sadrazamı.

Safer 1238'de (Ekim - Kasım 1822) İstanbul'da doğdu. Asıl adı Ahmed Şefik'tir. Babası, Evkaf Nezâreti'nde küçük bir memur olan Rusçuklu Hacı Hâfız Mehmed Eşref Efendi'dir. On yaşında iken Kur'an'ı ezberledi. On bir yaşında babasının nâib tayin edildiği Vidin'e gitti ve ertesi yıl ebeveyniyle birlikte İstanbul'a döndü. 1834'te Reisülküttâb Âkif Paşa'nın aracılığı ile Dîvân-ı Hümâyun Kalemî'ne girdi. "Midhat" mahlasını aldığı bu büroda divanî yazısını altı ayda iyi derecede öğrenmekle kalmayıp aynı zamanda Arapça ve Farsça dersleri almaya başladı. 1835'te babasının Lofça kazası nâibliğine tayin edilmesi üzerine İstanbul'dan ayrıldı. Ertesi yıl ailesiyle beraber İstanbul'a geldiğinde

Dîvân-ı Hümâyun Kalemî'ndeki görevine döndü. Ayrıca Fâtih Camii'nde Doğanlı Mehmed Efendi ve Zağralı Şerif Efendi gibi hocaların nahiv, mantık, meânî, fıkıh ve hikmet derslerine devam etti. 1840'ta Sadâret Mektûbî Kalemî'ne nakledildi. İlk taşra görevi olarak 1842'de Şam tahrirat kâtibi muavinliğine gönderildi. İki yıl Şam ve Sayda'da görev yaptıktan sonra Bekir Sâmî Paşa'nın divan kâtibi oldu ve onunla birlikte 1845'te Konya'ya, 1847'de Kastamonu'ya gitti, ertesi yıl İstanbul'a döndü.

1849'da dönemin en nüfuzlu kuruluşu olan Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'ye bağlı mazbata odasında görevlendirildi. Buradaki başarısından dolayı ikinci yılında mütemâyız rütbesiyle serhalifelîğe yükseltildi. Ardından geçici görevle, Şam ve Halep gümrükleri iltizamı yüzünden doğan anlaşmazlığı gidererek hazine alacaklarını tahsil etmek ve Arabistan ordusu müşiri Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa hakkındaki suçlamaları araştırmak üzere Şam'a gönderildi. Altı ay süren bu görevindeki başarısıyla Mustafa Reşid, Âlî ve Fuad paşaların dikkatini çekti. 1853-1856 Kırım Harbi ile sonuçlanacak olan milletlerarası ihtilâflar sebebiyle İstanbul'da sık sık toplanan, yabancı diplomatların da katıldığı üst düzey meclislerde müzakere zabıtlarını tutmakla görevlendirildi. Bu dönemde Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye'nin yazı işleri Rumeli ve Anadolu diye iki kısma ayrılınca Midhat Efendi Anadolu ikinci kâtibi oldu. Eyalet idaresinde reform konusundaki fikirleri bu sırada şekillenmeye başladı. Mustafa Reşid, Âlî ve Fuad paşalarla ilişkileri geliştikçe Bâbî-âli'de yaşanan iktidar mücadelesi içinde dostlar ve düşmanlar kazandı. Haziran 1854'te Kıbrıslı Mehmed Emin Paşa'nın sadrazam olması üzerine mahallî yönetim hakkında şikâyetlerin arttığı İslimye, Cuma ve Şumnu'ya yollanarak İstanbul-

Midhat Paşa